

Warszawa, 16.01.2023

dr hab. Olaf Kryszowski, prof. ucz.

Instytut Literatury Polskiej

Wydział Polonistyki UW

Opinia o rozprawie doktorskiej

Rola kultury akademickiej w kształtowaniu liryki powstania listopadowego

mgr. Jana Makarewicza

Analiza liryki powstania listopadowego w kontekście tradycji akademickiej, która to – jak dowodzi mgr Jan Makarewicz – w dużej mierze ją uformowała, jest przedsięwzięciem ambitnym i bezprecedensowym w badaniach literaturoznawczych. Pod względem metodologicznym praca sytuuje się w nurcie kulturowych rozważań nad literaturą, mających źródła w studiach Raymonda Williama, Clifforda Geertza i Pierre'a Bourdieu, a także uczonych o zainteresowaniach z pogranicza historii i antropologii, takich jak Johan Huizinga czy Michał Bachtin. Dzięki pojęciom i kategoriom kulturowym sformułowanym przez tych ostatnich badaczy mgr. Makarewiczowi udało się wskazać i omówić nieznane dotąd powiązania poezji insurekcyjnej z obrzędowością akademicką i wielowiekową tradycją karnawału przekładającą się na różne formy celebrowania relacji między studentami, profesorami oraz pełniącymi rozmaite funkcje członkami społeczności uniwersyteckiej.

Treść dysertacji doktorskiej Jana Makarewicza jest w pełni zgodna z tematem przedstawionym w tytule, a jej kompozycja – spójna i logiczna. Dyskurs naukowy Autor rozpoczął od zdefiniowania pojęć, które okazują się ważne dla przeprowadzonego wywodu. Najpierw wymienił i scharakteryzował trzy typy instytucji kultury istotne z punktu widzenia kształtowania się liryki powstańczej: 1. szkoły i uniwersytety, 2. salony literackie i czasopisma, 3. związki i stowarzyszenia młodzieżowe (burszenszafty, bractwa studenckie, organizacje patriotyczne). Analizując sposoby funkcjonowania tych instytucji, wyodrębnił dwa modele kultury akademickiej, w obrębie których – jego zdaniem – powstawała poezja insurekcyjna. Pierwszy z tych modeli nazwał „prasowo-salonowym”, drugi – „związkowo-spiskowym”. Tym sposobem mgr Makarewicz stworzył narzędzia, które posłużyły mu do

wskazania cech charakterystycznych gatunków z pogranicza literatury i muzyki (zarówno w modelu prasowo-salonowym, jak i związkowo-spiskowym wiersze powstańcze były deklamowane i śpiewane). Podjął udaną próbę interpretacji właściwości językowo-brzmieniowych omawianych utworów. Wskazał – i to m.in. stanowi istotne novum jego pracy – związki między kulturą studencką, liryką powstania listopadowego a teatrem i operą.

Nowe ustalenia do badań nad poezją insurekcyjną wnosi część analityczna rozprawy, w której liryka powstania listopadowego została sklasyfikowana ze względu na wiodące motywy, toposy, symbole, mające źródła w kulturze akademickiej początkowych dekad XIX wieku. Do najbardziej reprezentatywnych należą motyw braterstwa, czyli więzi podmiotu-bohatera z żywymi i umarłymi; motyw namiętności, miłości w jej wymiarach erotycznym i patriotycznym; literackie konkretyzacje znaczeń toastu, inicjacji i przysięgi; obrazy Boga, stosunku człowieka do religii; topika zemsty i jej sakralizacji, symbolika wolności akademickiej i narodowej (potop, słupy Chrobrego, krzewy wolności, orły itp.). Wymienione środki poetyckie zostały przez Autora starannie przeanalizowane oraz zinterpretowane w kontekście kultury, jaka wytworzyła się w środowiskach studencko-profesorskich czy uczniowsko-nauczycielskich w okresie przedpowstaniowym. Włączył on do tej kultury słusznie placówki naukowo-dydaktyczne, takie jak Liceum Krzemienieckie czy gimnazjum ojców bazylianów w Humaniu, które zatrudniały doświadczonych pedagogów, niekiedy wykładowców uniwersyteckich. Działalność tych ośrodków sprzyjała powstawaniu tajnych związków młodzieżowych, a wiedza w nich przekazywana służyła kształceniu poetów, którzy stawali się później bardami powstania listopadowego.

Mgr Makarewicz zgromadził obszerną bibliografię. Uświadomił, że liryka powstania listopadowego stanowi olbrzymi korpus tekstów, który nie został do tej pory w pełni rozpoznany i opisany. Wskazał na trudności, z jakimi mierzyli się badacze, którzy próbowali poddać analizie urozmaicony zbiór utworów wymykający się narzędziom interpretacji stosowanym w badaniach nad innymi typami liryki romantycznej.

Reasumując, praca doktorska mgr. Makarewicza uzmysławia, że kultura akademicka stanowi skuteczne narzędzie do odczytania poezji insurekcyjnej jako całości wewnętrznie zróżnicowanej, o specyficznej budowie poetyckiej i odrębnym, istotnym znaczeniu dla polskiego romantyzmu. Odwołując się do wielu zapomnianych już dzisiaj utworów, objaśniając skomplikowane zjawiska socjologiczno-kulturowe końca XVIII i początkowych dekad XIX wieku, ukazuje niedocenione wartości i źródła liryki powstania listopadowego

oraz przywraca jej należne miejsce w dziejach literatury polskiej. Przedstawiona dysertacja dowodzi kompetencji mgr. Jana Makarewicza jako badacza polskiej poezji romantycznej, zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz spełnia wymogi formalne i merytoryczne stawiane rozprawom doktorskim.

Olaf Kupowski